

6.2.2014

Lausunto lukiokoulutuksen yleisiä valtakunnallisia tavoitteita ja tuntijakoa valmistelevan työryhmän ehdotuksista (OKM työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:14)

1. Johdanto

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 21.12.2012 työryhmän valmistelamaan ehdotuksia lukiokoulutuksen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden sekä tuntijaon uudistamiseksi. Toimeksianto perustui koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (KESU 2011-2016) linjauksiin ja tavoitteena on, että uusi tuntijako tulee voimaan 1.8.2016. Työryhmän tehtävänä oli tarkastella lukiokoulutuksen kehittämistarpeita ennakkoluulottomasti ja esittää ehdotuksia yhteiskunnan ja työelämän tulevat osaamistarpeet ennakoiden.

Työryhmän tehtävän oli:

1. laatia ehdotukset lukiolaissa tarkoitetun opetuksen yleisiksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi ja tuntijaoksi sekä
2. arvioida ehdotusten taloudelliset ja muut vaikutukset.

Työryhmän ehdotus luovutettiin opetusministeri Krista Kiurulle 17.12.2013.

Keskustan eduskuntaryhmä esittää pyydettyä lausuntonaan seuraavaa:

2. Yleistä

Lukion tehtävänä lain mukaan on antaa opiskelijalle monipuolinen ja laaja-alainen yleissivistys sekä antaa jatko-opintoihin tarvittavat valmiudet. Yleisemmin tavoitteena on valmentaa myös osallistuvaan ja aloitteelliseen kansalaisuuteen sekä vastuullisen aikuisen elämään. Lähtökohtana on ja tulee että lain edellyttämät tavoitteet saavutetaan entistä paremmin ja että tulevaisuudessakin kaikilla nuorilla on sosio-ekonomisesta ja alueellisista lähtökohdista riippumaton mahdollisuus lukiokoulutukseen.

Lukiokoulutusta on uudistettava tulevaisuuden tarpeita silmällä pitäen. Oppimisen ja opiskelun painopiste on siirtymässä tiedon hallinnasta yhä enemmän taitojen osaamiseen ja niihin valmentamiseen. Opetuksessa painotetaan yhä enemmän kykyä oppia uutta, hankkia ja jäsentää tietoa sekä ymmärtää muutosta. Työryhmän ehdottamat teemaopinnot voisivat vastata tähän vaatimukseen. Keskustan eduskuntaryhmä suhtautuu positiivisesti lukion uudistamispyrkimyksiin. Projektinhallinta, suullinen ja kirjallinen viestintä ja koulutuksen vuorovaikutus muun yhteiskunnan kanssa ovat yleissivistystä lisääviä, ja onnistuessaan uusi tuntijako tuo nämä vahvemmin mukaan.

Lukiokoulutuksen kehittämisen lähtökohtana on, että opiskelija voisi opiskella nykyistä enemmän häntä itseään kiinnostavia aineita, rakentaa omanlaisen opintopolun ja kehittää lahjakkuuttaan eteenpäin, kuitenkin välttämättömiä perustietoja ja – taitoja unohtamatta. Tieto- ja viestintäteknologiaa tulee hyödyntää kattavasti. Tulevaisuuden ylioppilaan on hallittava laajempia aihekokonaisuuksia ja tehokkaita oppimistekniikoita, joita hänen on kyettävä hyödyntämään paitsi jatko-opinnoissa niin myös työelämässä. Yhteistyötä eri koulutusasteiden kesken on kehitettävä. Kaikilla koulutusasteilla tarvitaan myös lisää tietoisuutta työelämän vaatimuksista ja yrittäjämäisestä toiminnasta.

Tilastokeskuksen mukaan peruskoulun päättäneitä oli vuonna 2011 noin 63200 nuorta. Heistä 50 prosenttia jatkoi lukiokoulutuksessa (naisista 58% , miehistä 42%) ja 41 prosenttia toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa (naisista 33%, miehistä 49%). Loput 9 prosenttia ikäluokasta jatkoi pääasiassa jossakin tutkintoon johtamattomassa koulutuksessa, kuten peruskoulun lisäopetuksessa tai ammattistartilla. Peruskoulun jälkeisiin jatko-opintoihin jätti hakematta 1,5 prosenttia peruskoulun päättäneistä nuorista.

Viime vuosina koulutuspoliittisena tavoitteena on ollut lisätä ammatillisen koulutuksen vetovoimaisuutta. Tässä on myös onnistuttu. Lukioon tulevien määrä on vähentynyt ja lukiokoulutus sukupuolittunut siten, että enemmistö ylioppilastutkinnon suorittaneista, noin 60 %, on naisia. Keskustan eduskuntaryhmä katsoo, että tavoitteena tulee olla, että noin puolet ikäluokasta saa lukiokoulutuksen ja että koulutuksen sukupuolittumiseen kiinnitetään huomiota. On myös tärkeää, että lukion vetovoimaisuutta vahvistetaan ja koulutuksen korkea laatu varmistetaan myös jatkossa. Keskustan eduskuntaryhmä kiinnittää huomiota siihen, että lukioon hakeutumisessa on suuria alueellisia eroja. Tämä on otettava huomioon lainsäädäntöä ja rahoitusmallia kehitettäessä.

Keskustan eduskuntaryhmä painottaa, että koko ikäluokalle on taattava toisen asteen tutkinto syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Valtion ja koulutuksen järjestäjien yhteistyöllä varmistetaan, että jokainen perusasteen päättävä saa aloituspaikan hänelle parhaiten soveltuvaan toisen asteen koulutukseen. Ei ole yksilön eikä yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaista, että nuori päätyy koulutukseen johon hän ei halua tai johon hänellä ei ole riittäviä valmiuksia.

Toisen asteen opintojen keskeyttämistä on pystyttävä vähentämään. On tärkeää, että lukioon hakeutuvien heterogeenisyys on otettava huomioon lukiokoulutuksen kehittämisessä. Lukion ja ammatillisen koulutuksen rinnalla on kehitettävä myös vaihtoehtoja, joilla taataan mahdollisuus siirtyä työ- ja aktiivielämään myös niille, joilla ei ole mahdollisuuksia varsinaisen tutkintotavoitteiseen lukio- tai ammatilliseen koulutukseen. Tällaisia vaihtoehtoja ovat esimerkiksi työpajatoiminta, (perusopetuksen lisäopetus), oppisopimuskoulutus ja muut vaihtoehtoiset tavat suorittaa ammatillinen tutkinto.

Keskustan eduskuntaryhmä vaatii, että lukiokoulutuksen saatavuus ja saavutettavuus koko maassa turvataan myös tulevaisuudessa. Samalla on jatkettava lukiokoulutuksen sisällöllistä ja rakenteellista kehittämistä. Keskustan eduskuntaryhmä katsoo, että opiskelijavalintoja ja opiskelijaksi ottamisen perusteita tulee edelleen kehittää sekä toisella että korkeasteella. Pääsykokeiden ja muiden valintatapojen on tuettava sujuvaa siirtymistä koulutusasteelta seuraavalle.

Keskustan eduskuntaryhmä pitää tärkeänä, että opintojen ohjaukseen lisätään resursseja ja sen sisältöjä kehitetään edelleen tukemaan erityisesti jatko-opintoihin ja työelämään siirtymistä. Lukioden on verkostoiduttava tiiviimmin paikallisen elinkeinoelämän, yhteiskunnallisten toimijoiden sekä korkeakoulujen kanssa lukiolaisen kansalaistaitojen sekä työelämä- ja jatkokoulutusvalmiuksien vahvistamiseksi.

Lukiokoulutuksessa on edistettävä myös kansainvälisyyttä erilaisten kansainvälisyyttä tukevien ohjelmien avulla.

3. Keskustan näkemykset tavoitteista ja tuntijakouudistuksesta

Suomalaisen yhteiskunnan menestys on rakentunut korkeaan sivistystasoon. Lukiokoulutuksessa annettavan yleissivistyksen on sekä tuettava koettua sivistysperintöä että oltava ajassa kiinni. Yleissivistyksen on annettava nuorelle muuttuvassa maailmassa tarvittavat tiedot ja taidot. Lukio-opintojen pirstaleisuutta tulee pyrkiä vähentämään kokoamalla oppiaineita kokonaisuuksiksi ja tutustumalla aiheisiin erilaisten teemaopintojen ja projektitöiden kautta.

Tietosisällön painottamisen sijasta lukion oppimäärän keskiöön on nostettava ajattelun ja tiedon hankinnan ja hallinnan sekä osallistuvan ja yritteliään kansalaisuuden taidot. Tiedon määrän jatkuvasti kasvaessa lukion on tarjottava nuorelle valmiuksia arvioida ja jäsentää ympäröivää tietovirtaa.

Lukiokoulutusta on kritisoitu pirstaleiseksi. Uudet teemaopinnot voisivat olla vastaus vaatimukseen laajempien kokonaisuuksien hallinnan tarpeesta sekä tiedon ja ajattelun kehittämisestä nykyistä paremmin. Teemaopintojen osalta sisältö on kuitenkin vielä epäselvä. Esityksen mukaan vastuu niiden käytännön sisällöstä jäisi pitkälti koulutuksenjärjestäjän vastuulle. On tärkeää, että teemaopinnoille ja niiden järjestämisen vastuutahoille asetetaan selkeä vaatimus tiedon soveltamisen, oppimistaitojen ja jatko-opintokelpoisuuden takaamisessa.

Keskustan eduskuntaryhmä katsoo, että opiskelijan yksilöllisen lahjakkuuden kehittäminen edellyttää nykyistä laajempaa valinnaisuutta lukion kurssivalinnoissa ja mahdollisuutta rakentaa nykyistä joustavampia opintopolkuja. Tämä on kuitenkin oltava maltillista. On tärkeää, huolehtia siitä, ettei valinnaisuutta viedä niin pitkälle, että se vaarantaa perustan hakeutua jatko-opintoihin. Lisäksi yleissivistyksen perustan on kuitenkin edelleen muodostuttava eri oppiaineiden ja aineryhmien opinnoista.

Samaan aikaan on muistettava, että kaikki nuoret eivät ole lukioiässä kypsiä tekemään suuria, itsenäisiä ja omaa tulevaisuutta ohjaavia valintoja. Moni lukiolainen valitsee lukion, koska hän ei ole vielä pystynyt muodostamaan itselleen selvää kuvaa siitä mitä hän haluaisi työelämässä tehdä. Nyt uudistuksen seurauksena 16-vuotias lukiolainen joutuisi jo heti lukion ensimmäisenä vuonna tekemään valintoja, jotka ohjaavat mahdollisesti hänen koko elämänsä. Esimerkiksi monet korkeakoulut ovat viime vuosina entistä enemmän vahvistaneet lukion päästötodistuksen ja lukiossa suoritettujen kurssien merkitystä pääsykoekriteeriossa. Valinnaisuuden lisääminen korostaa toimivan opintojen ohjauksen merkitystä entisestään.

Työryhmä ehdottaa lisättäväksi yhteisiä opintokokonaisuuksia luonnontieteellisten ja humanistis-yhteiskuntatieteellisten opintojen alkuun. Sisältö on kuitenkin vielä epäselvä, millaisista opinnoista olisi kyse. Olisiko syytä pohtia vaihtoehtoisesti yhteisten opintokokonaisuuksien sijoittamista opintojen loppupäähän, jolloin ne antaisivat metodisia valmiuksia nimenomaan jatko-opintoja ajatellen?

Työryhmä on ehdottanut kolmea erilaista mallia uudeksi tuntijaoksi (A, B, C). Niiden osalta suurin huoli liittyy yleissivistyksen murentumiseen, erityisesti A- ja B-mallien kohdalla. Niissä ei edellytettäisi enää kaikkien oppiaineiden opiskelua. Samalla ne kuitenkin mahdollistaisivat opiskelijalle paremmin joustavien opintopolkujen rakentamisen, kuin nykymalli tai C-malli. Vaihtoehto C olisi eniten nykyisen lukion kaltainen. Tässä mallissa kaikkia oppiaineita opiskeltaisiin vähintään yhden kurssin verran. Keskustan eduskuntaryhmä ei ota suoraan kantaa eri vaihtoehtoihin, vaan edellyttää niiden arvioimista koulutuksen saavutettavuuden, yleissivistyksen ja jatko-opintovalmiuksien kannalta.

Keskustan eduskuntaryhmä kiinnittää huomiota lukiokoulutuksen alueelliseen tarjontaan. Koulutuksen arviointineuvoston mukaan opiskelijat eivät ole nykyisenkään tuntijaon aikana yhdenvertaisessa asemassa kurssimahdollisuuksien suhteen. Tuntijaon toimeenpano on ollut pienissä lukiossa haasteellisempaa kuin suurissa. Valinnaisuus toimii optimaalisimmin oppilaitoksissa, jotka ovat riittävän suuria. Koulutuksen tasalaatuisuuden varmistamiseksi tuntijakouudistuksen yhteydessä on erikseen arvioitava valinnaisuuden lisäämisen vaikutukset pienten lukioden toimintaedellytyksiin ja pätevien opettajien saamiseen.

Kaikille oppilaitoksille on turvattava nopeat tietoliikenneyhteydet, jotka mahdollistavat etäopetuksen, verkkolukiotoiminnan ja muun toiminnan tietotekniikkaa hyödyntämällä. Keskustan eduskuntaryhmä kannustaa erityisesti pieniä lukioita yhä tiiviimpään verkostoyhteistyöhön monipuolisen kurssitarjonnan ja koulutuksen laadun edistämiseksi.

Keskustan eduskuntaryhmä katsoo, että erityisesti harvaanasutuilla alueilla on kannustettava lukioita ja ammatillisen koulutuksen järjestäjiä tiiviiseen ja tarkoituksenmukaiseen hallinnolliseen ja opetukselliseen yhteistyöhön keskenään sekä muiden koulutusasteiden kanssa.

Lukioiden verkottuminen kohti korkeakouluja tukisi opetustarjonnan laajentamista ja jatko-opintovalmiuksia. Verkkokursseja ja oppimateriaaleja voidaan luontevasti hyödyntää lukion opetuksessa monessa oppiaineessa ja teemaopetuksessa. Tämä myös helpottaisi lukiolaisten mahdollisuuksia tutustua korkeakoulujen ja yliopistojen koulutusohjelmiin ja siirtymää niiden mukaiseen oppimiskulttuuriin.

Lukion rahoituksen on jatkossakin pohjaututtava laskennalliseen yksikköhintaan. Keskustan eduskuntaryhmä pitää välttämättömänä, että rahoituksessa huomioidaan korotusperusteena erityispiirteet, kuten koulutuksen saavutettavuus, lukion koko ja maahanmuuttajien tai erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä. Erityisen tärkeää on, että pienten ja pitkien etäisyyksien päässä olevien lukioden rahoitus turvataan yksikköhintaan lisättävällä erityisrahoituksella. Nykyinen erityisrahoitus tulee säilyttää ja tehdä siihen tarvittavat tarkistukset.

Keskustan lähtökohta on, että lukiokoulutus on voitava käydä kotona asuen. Mikäli noin 400 lukiostamme moni suljettaisiin, tarkoittaa tämä tavoitteen murenemista. Nuorisotakuun toteutumisen kannalta toisen asteen koulutuksen saavutettavuus on keskeinen tekijä. Keskustan eduskuntaryhmä pitää tärkeänä, että tuntijaon ja

rahoituksen uudistuksia arvioidaan koko lukioverkon kannalta. Ryhmä esittää harkittavaksi mallia, jossa lukio voisi poiketa valtakunnallisesta tuntijaosta alueellisen erityistehtävän perusteella.

4. Lopuksi

Lukion tavoitteiden ja tuntijaon uudistamisen lähtökohtana on oltava yhdenvertaisten koulutusmahdollisuuksien turvaaminen, yleissivistyksen vahvistaminen ja lukion jälkeisiin jatko-opintoihin valmentaminen.

Ennen päätöksentekoa ja uudistusten viemistä käytäntöön, on arvioitava laaja-alaisesti niiden taloudelliset, sivistykselliset, alueelliset, jatko-opintoihin ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvät vaikutukset.

Keskustan eduskuntaryhmä pitää välttämättömänä, että lukiokoulutusta ja tuntijakoa uudistettaessa mahdollinen kustannusten nousu on korvattava täysimääräisenä kunnille. Nykyisessä taloustilanteessa on noudatettava malttia toimenpiteissä, jotka lisäävät koulutuksen järjestämisen kustannuksia.

Kehittämistyön rahoituksen turvaamiseksi koulutuksen järjestämiseen myönnettävät valtionosuudet on käytettävä täysimääräisenä koulutukseen. Ikäluokkien pienenemisen myötä säästytävät varat on käytettävä opetuksen ja oppimisympäristöjen parantamiseen.

Keskustan eduskuntaryhmä painottaa, että lukiokoulutuksen tuntijaon uudistamiseen tähtäävien ehdotusten toteuttaminen vaatii kattavan keskustelun eduskunnassa lukiokoulutuksen tavoitteista ja tuntijakosuunnitelmista. Uudistusehdotus on tuotava eduskunnan käsittelyyn.

5. Lausunnon keskeinen sisältö

Lukion tavoitteiden ja tuntijaon uudistamisen lähtökohtana on oltava yhdenvertaisten koulutusmahdollisuuksien turvaaminen, yleissivistyksen vahvistaminen ja lukion jälkeisiin jatko-opintoihin valmentaminen.

Yleissivistyksen on oltava ajassa kiinni ja sen on annettava nuorelle muuttuvassa maailmassa tarvittavat tiedot ja taidot. Lukio-opintojen pirstaleisuutta tulee pyrkiä vähentämään kokoamalla oppiaineita kokonaisuuksiksi ja tutustumalla aiheisiin erilaisten teemaopintojen ja projektitöiden kautta.

Lukiokoulutusta on kritisoitu pirstaleiseksi. Uudet teemaopinnot voisivat olla vastaus vaatimukseen laajempien kokonaisuuksien hallinnan tarpeesta sekä tiedon ja ajattelun kehittämisestä nykyistä paremmin. Teemaopintojen osalta sisältö on kuitenkin vielä epäselvä. Esityksen mukaan vastuu niiden käytännön sisällöstä jäisi pitkälti koulutuksenjärjestäjän vastuulle. On tärkeää, että teemaopinnoille ja niiden järjestämisen vastuutahoille asetetaan selkeä vaatimus tiedon soveltamisen, oppimistaitojen ja jatko-opintokelpoisuuden takaamisessa.

Keskustan eduskuntaryhmä katsoo, että opiskelijan yksilöllisen lahjakkuuden kehittäminen edellyttää maltillista valinnaisuuden lisäämistä lukion kurssivalinnoissa ja mahdollisuutta rakentaa nykyistä joustavampia opintopolkuja. Kuitenkin tulee huolehtia siitä, ettei valinnaisuutta viedä niin pitkälle, että se vaarantaa perustan hakeutua jatko-opintoihin. Lisäksi yleissivistyksen perustan on kuitenkin edelleen muodostuttava eri oppiaineiden ja aineryhmien opinnoista. Keskustan eduskuntaryhmä ei ota suoraan kantaa eri vaihtoehtoihin, vaan edellyttää niiden arvioimista koulutuksen saavutettavuuden, yleissivistyksen ja jatko-opintovalmiuksien kannalta.

Keskustan eduskuntaryhmä kiinnittää huomiota lukiokoulutuksen alueelliseen tarjontaan. Koulutuksen arviointineuvoston mukaan opiskelijat eivät ole nykyisenkään tuntijaon aikana yhdenvertaisessa asemassa kurssimahdollisuuksien suhteen. Tuntijaon toimeenpano on ollut pienissä lukiossa haasteellisempaa kuin suurissa. Koulutuksen tasalaatuisuuden varmistamiseksi tuntijakouudistuksen yhteydessä on erikseen arvioitava valinnaisuuden lisäämisen vaikutukset pienten lukioiden toimintaedellytyksiin ja pätevien opettajien saamiseen.

Erityisesti harvaanasutuilla alueilla on kannustettava lukioita ja ammatillisen koulutuksen järjestäjiä tiiviiseen ja tarkoituksenmukaiseen hallinnolliseen ja opetukselliseen yhteistyöhön keskenään sekä muidenkin koulutusasteiden kanssa.

Lukion rahoituksen on jatkossakin pohjaututtava laskennalliseen yksikköhintaan. Keskustan eduskuntaryhmä pitää välttämättömänä, että rahoituksessa huomioidaan korotusperusteena erityispiirteet, kuten koulutuksen saavutettavuus, lukion koko ja maahanmuuttajien tai erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä. Erityisen

tärkeää on, että pienten ja pitkien etäisyyksien päässä olevien lukioiden rahoitus turvataan yksikköhintaan lisättävällä erityisrahoituksella. Nykyinen erityisrahoitus tulee säilyttää ja tehdä siihen tarvittavat tarkistukset.

Keskustan lähtökohta on, että lukiokoulutus on voitava käydä kotona asuen. Mikäli noin 400 lukiostamme moni suljetaan, tarkoittaa tämä tavoitteen murenemista. Keskustan eduskuntaryhmä pitää tärkeänä, että tuntijaon ja rahoituksen uudistuksia arvioidaan koko lukioverkon kannalta. Ryhmä esittää harkittavaksi mallia, jossa lukio voisi poiketa valtakunnallisesta tuntijaosta alueellisen erityistehtävän perusteella.

Pohdintaa herättää myös suunnitteilla oleva oppivelvollisuuden pidentäminen, sen vaikutukset ja siihen liittyvät mahdollisuudet hakeutua jatko-opintoihin. Työryhmän esityksessä mahdollisen oppivelvollisuuden pidentämisen vaikutuksia lukiokoulutukseen ja sen tuntijakoon ei ole otettu huomioon.

Keskustan eduskuntaryhmä painottaa, että lukiokoulutuksen tuntijaon uudistamiseen tähtäävien ehdotusten toteuttaminen vaatii kattavan keskustelun eduskunnassa lukiokoulutuksen tavoitteista ja tuntijakosuunnitelmista. Uudistusehdotus on tuotava eduskunnan käsittelyyn.

Helsingissä 6.2.2014

Kimmo Tiilikainen

Keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtaja